
Προστασία και
Διατήρηση
Βιβλιοθηκών και
Αρχείων

---

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) του **Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.)** σας καλωσορίζει στο Πρόγραμμα Συμπληρωματικής εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα στο πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης με τίτλο **«Προστασία και Διατήρηση Βιβλιοθηκών και Αρχείων»**.

Η ανάγκη συνεχούς επιμόρφωσης και πιστοποίησης επαγγελματικών δεξιοτήτων οδήγησε το **Πρόγραμμα Συμπληρωματικής εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (E-Learning)** του Ε.Κ.Π.Α. στο σχεδιασμό των πρωτοποριακών αυτών Προγραμμάτων Επαγγελματικής Επιμόρφωσης και Κατάρτισης, με γνώμονα τη **διασύνδεση της θεωρητικής με την πρακτική γνώση**, αναπτύσσοντας κυρίως, την εφαρμοσμένη διάσταση των επιστημών στα αντίστοιχα επαγγελματικά πεδία.

Στη συνέχεια, σας παρουσιάζουμε αναλυτικά το πρόγραμμα σπουδών για το πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης: **«Προστασία και Διατήρηση Βιβλιοθηκών και Αρχείων»**, τις προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε αυτό, καθώς και όλες τις λεπτομέρειες που πιστεύουμε ότι είναι χρήσιμες, για να έχετε μια ολοκληρωμένη εικόνα του προγράμματος.

2. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Τα βιβλία και τα αρχεία αποτελούν μια ιδιαίτερη κατηγορία έργων της έγγραφης και έντυπης πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Οι θεματοφύλακές τους, συνήθως βιβλιοθήκες, τα αρχεία και οι συλλογές πολιτιστικών ιδρυμάτων επιφορτίζονται με τη διαχείριση, διάθεση, προβολή και διατήρησή τους, έχοντας ως κύρια μέριμνα την προστασία τους από τους ποικίλους παράγοντες φθοράς τους. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει γίνει αντιληπτό ότι η πρόληψη της φθοράς αποτελεί τον πιο συστηματικό και αποτελεσματικό τρόπο φροντίδας για τη διατήρηση των πολιτιστικών συλλογών, και οι μεθοδολογίες πρόληψης υιοθετούνται ευρέως. Η φιλοσοφία και η μεθοδολογία της διατήρησης και προστασίας βιβλίων και αρχείων ακολουθεί τις διεθνώς καθιερωμένες αρχές της επιστήμης της προληπτικής συντήρησης και έχει ως στόχο την αποτροπή, ελαχιστοποίηση και εξάλειψη των παραγόντων φθοράς που προέρχονται από εξωγενείς παράγοντες, όπως τις περιβαλλοντικές συνθήκες που επηρεάζουν τις συλλογές, τις μεθόδους και τα υλικά φύλαξης, αποθήκευσης, μεταφοράς και έκθεσης, καθώς και τις συνθήκες διάθεσης και υποστήριξης προς μελέτη τους από το ευρύ κοινό.

Το επιμορφωτικό πρόγραμμα αποτελεί μια εισαγωγή στις αρχές διατήρησης και προληπτικής συντήρησης με σκοπό να καθοδηγήσει και να βοηθήσει εμπράκτως τους ενδιαφερόμενους στη διατήρηση βιβλίων και αρχείων και να ενημερώσει σχετικά με την πρόληψη και αντιμετώπιση φθορών σε βιβλιοθήκες και σε αρχειακές συλλογές. Οι εκπαιδευόμενοι θα εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους γύρω από τα χαρακτηριστικά και τις ιδιομορφίες κατασκευής του χαρτιού και του βιβλίου ως ένα σύνθετο τέχνηργο με πολλούς αιώνες παράδοσης και τεχνολογικής εξέλιξης, ενώ θα διευρυνθεί η αντίληψή τους γύρω από την παθολογία του χαρτιού και των βιβλίων.

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε απόφοιτους σχολών συντήρησης έργων τέχνης, βιβλιοθηκονομίας, αρχειονομίας, μουσειολογίας, καλλιτεχνικών και γραφικών σχολών, σε επαγγελματίες πολιτιστικών φορέων και βιβλιοθηκών και ενδιαφερόμενους που έχουν σχέση με τις βιβλιοθήκες και τα αρχεία.

3. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΟΥ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΔΕΚΤΟΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΤΡΟΠΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Αίτηση συμμετοχής μπορούν να υποβάλλουν:

- ▶ **απόφοιτοι Πανεπιστημίου/ΤΕΙ της ημεδαπής και της αλλοδαπής**
- ▶ **απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με συναφή στο αντικείμενο εργασιακή εμπειρία**

Λόγω του περιορισμένου αριθμού των θέσεων συμμετοχής, θα τηρηθούν αυστηρά τα παρακάτω κριτήρια επιλογής υποψηφίων.

Η αίτηση συμμετοχής υποβάλλεται ηλεκτρονικά, μέσω της ιστοσελίδας:

<https://elearningekpa.gr/>

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ

Τα προαπαιτούμενα για την παρακολούθηση του Προγράμματος από τους εκπαιδευόμενους είναι:

- ▶ Πρόσβαση στο Διαδίκτυο
- ▶ Κατοχή προσωπικού e-mail
- ▶ Βασικές γνώσεις χειρισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών

5. ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η διδασκαλία στα προγράμματα εξ αποστάσεως επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης του ΕΚΠΑ διεξάγεται μέσω του διαδικτύου, προσφέροντας στον εκπαιδευόμενο «*αυτονομία*», δηλαδή δυνατότητα μελέτης ανεξαρτήτως περιοριστικών παραγόντων, όπως η υποχρέωση της φυσικής του παρουσίας σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.

Το εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος διατίθεται σταδιακά, ανά διδακτική ενότητα, μέσω ειδικά διαμορφωμένων ηλεκτρονικών τάξεων. Κατά την εξέλιξη κάθε θεματικής ενότητας αναρτώνται σε σχετικό link οι απαραίτητες για την ομαλή διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας ανακοινώσεις.

Ο εκπαιδευόμενος, αφού ολοκληρώσει τη μελέτη της εκάστοτε διδακτικής ενότητας, καλείται να υποβάλει ηλεκτρονικά, το αντίστοιχο τεστ αξιολόγησης. Τα τεστ μπορεί να περιλαμβάνουν ερωτήσεις αντιστοίχισης ορθών απαντήσεων, πολλαπλής επιλογής, αληθούς/ψευδούς δήλωσης, ή upload, όπου ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να διατυπώσει και να επισυνάψει την απάντησή του. Η θεματική ενότητα μπορεί να συνοδεύεται από τελική εργασία, η οποία διατίθεται κατά την ολοκλήρωση της θεματικής ενότητας (εφόσον το απαιτεί η φύση της θεματικής ενότητας) και αφορά το σύνολο της διδακτέας ύλης.

Παράλληλα, παρέχεται **πλήρης εκπαιδευτική υποστήριξη** δεδομένου ότι ο εκπαιδευόμενος μπορεί να απευθύνεται ηλεκτρονικά (για το διάστημα που διαρκεί το εκάστοτε μάθημα) στον ορισμένο εκπαιδευτή του, μέσω ενσωματωμένου στην πλατφόρμα ηλεκτρονικού συστήματος επικοινωνίας, για την άμεση επίλυση αποριών σχετιζόμενων με τις θεματικές ενότητες και τις ασκήσεις αξιολόγησης ή την τελική εργασία.

6. ΤΡΟΠΟΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ

Σε κάθε διδακτική ενότητα ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να επιλύει και να υποβάλλει ηλεκτρονικά το αντίστοιχο τεστ, τηρώντας το χρονοδιάγραμμα που έχει δοθεί από τον εκπαιδευτή του. Η κλίμακα βαθμολογίας κυμαίνεται από 0 έως 100%. Συνολικά, η βαθμολογία κάθε θεματικής ενότητας προκύπτει κατά το 60% από τις ασκήσεις αξιολόγησης και κατά το υπόλοιπο 40% από την τελική εργασία, η οποία εκπονείται στο τέλος του συγκεκριμένου μαθήματος και εφόσον το απαιτεί η φύση αυτού.

Η χορήγηση του **Πιστοποιητικού Επιμόρφωσης** πραγματοποιείται, όταν ο εκπαιδευόμενος λάβει σε όλα τα μαθήματα βαθμό μεγαλύτερο ή ίσο του 50%. Σε περίπτωση που η συνολική

βαθμολογία ενός ή περισσότερων μαθημάτων δεν ξεπερνά το 50%, ο εκπαιδευόμενος έχει τη δυνατότητα επανεξέτασης των μαθημάτων αυτών μετά την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας του προγράμματος. Η βαθμολογία που θα συγκεντρώσει κατά τη διαδικασία επανεξέτασής του είναι και η οριστική για τα εν λόγω μαθήματα, με την προϋπόθεση ότι ξεπερνά εκείνη που συγκέντρωσε κατά την κανονική διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Σε διαφορετική περίπτωση διατηρείται η αρχική βαθμολογία.

7. ΛΟΙΠΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ - ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΥ

Πέρα από την **επιτυχή ολοκλήρωση** του προγράμματος για τη χορήγηση του Πιστοποιητικού απαιτούνται τα εξής:

► **Συμμετοχή του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης**

Η διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης Εκπαιδευόμενου στοχεύει στη διασφάλιση της ποιότητας των παρεχομένων εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, εξουσιοδοτημένο στέλεχος του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης του ΕΚΠΑ, επικοινωνεί τηλεφωνικώς με ένα τυχαίο δείγμα εκπαιδευόμενων, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν συμμετείχαν στις εκπαιδευτικές διαδικασίες του προγράμματος, εάν αντιμετώπισαν προβλήματα σε σχέση με το εκπαιδευτικό υλικό, την επικοινωνία με τον ορισμένο εκπαιδευτή τους, καθώς και με τη γενικότερη μαθησιακή διαδικασία. Η τηλεφωνική επικοινωνία διεξάγεται με την ολοκλήρωση του εκάστοτε προγράμματος, ενώ η μέση χρονική διάρκειά της συγκεκριμένης διαδικασίας είναι περίπου 2-3 λεπτά.

Σε περίπτωση μη συμμετοχής του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης, εφόσον κληθεί, ή μη ταυτοποίησής του κατά τη διεξαγωγή της, δεν χορηγείται το πιστοποιητικό σπουδών, ακόμα και αν έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία.

► **Συμμετοχή του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Εγγράφων**

Ο δειγματοληπτικός έλεγχος εγγράφων διασφαλίζει την εγκυρότητα των στοιχείων που έχει δηλώσει ο εκπαιδευόμενος στην αίτηση συμμετοχής του στο Πρόγραμμα και βάσει των οποίων έχει αξιολογηθεί και εγκριθεί η αίτηση συμμετοχής του σε αυτό.

Κατά τη διάρκεια ή μετά το πέρας του προγράμματος, πραγματοποιείται δειγματοληπτικός έλεγχος εγγράφων από τη Γραμματεία. Ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να είναι σε θέση να

προσκομίζει τα απαραίτητα δικαιολογητικά τα οποία πιστοποιούν τα στοιχεία που έχει δηλώσει στην αίτηση συμμετοχής (Αντίγραφο Πτυχίου, Αντίγραφο Απολυτήριου Λυκείου, Βεβαίωση Εργασιακής Εμπειρίας, Γνώση Ξένων Γλωσσών κ.τ.λ.).

Σε περίπτωση μη συμμετοχής του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Εγγράφων, εφόσον κληθεί, ή μη ύπαρξης των δικαιολογητικών αυτών, δεν χορηγείται το πιστοποιητικό σπουδών, ακόμα και αν έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία.

► **Αποπληρωμή του συνόλου των διδάκτρων**

Ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να μην έχει οικονομικής φύσεως εκκρεμότητες. Σε περίπτωση που υπάρχουν τέτοιες, το πιστοποιητικό σπουδών διατηρείται στο αρχείο της Γραμματείας, μέχρι την ενημέρωση της για τη διευθέτηση της εκκρεμότητας.

Αναλυτική περιγραφή των παραπάνω υπάρχει στον Κανονισμό Σπουδών:

<https://elearningekpa.gr/regulation>

8. ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Οι συγγραφείς του εκπαιδευτικού υλικού είναι μέλη ΔΕΠ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών ή και ειδικοί εμπειρογνώμονες με ιδιαίτερη συγγραφική καταξίωση, οι οποίοι κατέχουν πολύ βασικό ρόλο στην υλοποίηση του προγράμματος.

Ως Συντελεστής και Συγγραφέας στο πρόγραμμα συμμετέχει και ο:

► ***ΣΑΡΡΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ***

Διδάκτωρ, Συντηρητής Βιβλίων και Αρχαιακού Υλικού της Εθνικής Βιβλιοθήκης

Ο Δρ. Νικόλαος Σαρρής είναι συντηρητής χαρτιού και βιβλίων στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος. Έχει διδάξει στο Τμήμα Προστασίας και Συντήρησης Πολιτισμικής Κληρονομιάς του ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, στη Ζάκυνθο ενώ εργάστηκε ως συντηρητής βιβλίων στη Βρετανική Βιβλιοθήκη του Λονδίνου. Ήταν υπεύθυνος του εργαστηρίου συντήρησης χειρογράφων της Ι.Μ. Αγίου Ιωάννη Θεολόγου στην Πάτμο, όπου διοργάνωνε τα διεθνούς φήμης σεμινάρια Patmos Workshops on Conservation and Historic Bookbinding. Ήταν μέλος της ομάδας συντηρητών του προγράμματος St Catherine's Library Conservation Project σχετικά με τη συντήρηση και μελέτη χειρογράφων και βιβλιοδεσιών από την Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης του Σινά και μέλος του Thesaurus Islamicus Foundation, Cairo για τη συντήρηση χειρογράφων

και την εκπαίδευση συντηρητών στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Αιγύπτου στο Κάιρο. Έχει συνεργαστεί με το Πανεπιστήμιο του Αμβούργο οργανώνοντας αποστολές για τη συντήρηση Αιθιοπικών χειρογράφων στο Τιγκράι της Αιθιοπίας και με την UNESCO για την εκπαίδευση συντηρητών σε βιβλιοθήκες του Ιράκ. Έχει διδάξει εκτενώς σε σεμινάρια και έχει δώσει διαλέξεις διεθνώς σε θέματα που αφορούν τη συντήρηση βιβλίων και τις ιστορικές βιβλιοδεσίες. Έλαβε τον διδακτορικό του τίτλο από το University of the Arts London για τη μελέτη του των διακοσμημένων βιβλιοδεσιών των χειρογράφων της Ι.Μ. Αγίας Αικατερίνης του Σινά.

9. ΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ Η ΥΛΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης περιλαμβάνει **5 θεματικές ενότητες (μαθήματα)**.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Μάθημα: Αρχές Διατήρησης και Προστασίας Βιβλιοθηκών και Αρχείων

Διδακτική Ενότητα 1: Δεοντολογία και Αρχές Διατήρησης

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται μια εισαγωγή στις βασικές αρχές και έννοιες της επιστήμης της συντήρησης. Θα αναλυθούν οι διαφορετικές εκφάνσεις, αξίες, αρχές και μέθοδοι που υιοθετεί ο συντηρητής για τη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Θα παρουσιαστούν η νομοθεσία και ο κώδικας δεοντολογίας που διέπει το επάγγελμα του συντηρητή και θα παρουσιαστούν οι διαφορές της Προληπτικής Συντήρησης, της Επεμβατικής Συντήρησης και της Αποκατάστασης βιβλίων και αρχείων.

Διδακτική Ενότητα 2: Η Ιστορία και Εξέλιξη της Επιστήμης της Συντήρησης. Εκπαίδευση, Έρευνα και Εφαρμογή

Στην παρούσα διδακτική ενότητα μέσα από μια ιστορική αναδρομή της ανάδειξης και εξέλιξης της επιστήμης της συντήρησης ο εκπαιδευόμενος θα γνωρίσει το πλαίσιο μέσα από το οποίο η συντήρηση εξελίχθηκε από μια τεχνική εργασία σε μια πολύπλευρη και πλούσια επιστήμη που είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Παρουσιάζονται οι βασικές δομές και οι απαραίτητες προδιαγραφές εκπαίδευσης στο χώρο της εκπαίδευσης στην Ελλάδα και το εξωτερικό για την κατάλληλη κατάρτιση των

συντηρητών, όσο και οι διαδρομές στις οποίες μπορεί να οδηγήσει η εκπαίδευση στη συντήρηση, σε τεχνικό, ερευνητικό και επαγγελματικό επίπεδο.

Μέρος της ενότητας θα επικεντρωθεί στους φορείς διαχείρισης, τους θεματοφύλακες και τους οργανισμούς που έχουν ως σκοπό την προστασία, διάθεση και ανάδειξη του έγγραφου και έντυπου πλούτου, των ρόλων τους και της σχέσης τους με την επιστήμη της συντήρησης.

Μάθημα: Δομή, Υλικά και Παθολογία Αρχαιακού Υλικού

Διδακτική Ενότητα 1: Χαρτί: Ιστορία, Μέθοδοι Κατασκευής, Δομή του Χαρτιού και Υδατόσημα

Η ενότητα αυτή έχει ως στόχο να εισάγει του εκπαιδευόμενους στο χώρο του χαρτιού. Μέσα από μια ιστορική αναδρομή θα παρουσιασθή η τεχνολογία της κατασκευής του χαρτιού και οι παράλληλες διαδρομές που ακολούθησαν οι διάφορες παραδόσεις, όπως αυτή της Άπω Ανατολής, των Αραβικών χωρών και της Δύσης για να αποδώσουν τα δικά τους χαρακτηριστικά και ιδιότητες στο χαρτί. Οι διαφορετικές τεχνικές θα επιφέρουν διαφορετικές συμπεριφορές και αναγνωριστικά στο χαρτί, πλέκοντας ένα εντυπωσιακό αφήγημα για ένα από τα σημαντικότερα και μακροβιότερα υλικά στην ιστορία της γραφής. Παράλληλα, θα συζητηθούν χαρακτηριστικά του χαρτιού όπως οι γραμμώσεις και τα υδατόσημα, που συναντώνται σε ορισμένους τύπους χαρτιών, για την ιστορική και ερευνητική τους σημασία.

Διδακτική Ενότητα 2: Φθορές και Παθολογία του Χαρτιού: Μηχανικές, Χημικές και Βιολογικές Φθορές

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν οι τύποι των φθορών όπου συναντώνται στο χαρτί. Ο διαχωρισμός τους στις μηχανικές, χημικές και βιολογικές φθορές θα βοηθήσει τον εκπαιδευόμενο να κατανοήσει τους διαφορετικούς τύπους φθορών, ενώ μέσω καθοδήγησης και την παρουσίαση χαρακτηριστικών γνωρισμάτων, τεχνικών ανάλυσης και παραδειγμάτων φθορών θα μπορέσει να ταυτοποιήσει φθορές πάνω σε έργα από χαρτί.

Διδακτική Ενότητα 3: Περγαμνή και Δέρμα Βιβλιοδεσιών: Ιστορία, Δομή και Τεχνικές Παρασκευής

Η παρούσα ενότητα επικεντρώνεται σε δύο ακόμα σημαντικότερα υλικά που έχουν συνδεθεί με το βιβλίο και τα έγγραφα ως φορέα γραφής από την αρχαιότητα αλλά και ως υλικών που έως τις μέρες μας χρησιμοποιούνται για τη στάχωση/ βιβλιοδεσία χειρόγραφων και έντυπων βιβλίων: την περγαμνή και το δέρμα. Η ιστορική τους προέλευση και εξέλιξη ως φορέα

γραφής, οι τεχνικές παρασκευής τους αλλά και οι ιδιαιτερότητες των υλικών αυτών αποτέλεσαν κομβικής σημασίας για την τεχνολογική επανάσταση που ονομάζεται βιβλίο, ενώ διαμορφώσανε την εξέλιξη και μορφή του βιβλίου για αιώνες. Οι διαφορές της περγαμηνής από το δέρμα θα παρουσιαστούν, ενώ οι εκπαιδευόμενοι θα γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά των διαφορετικών ειδών περγαμηνής και δέρματος ανάλογα με την προέλευση και μεθόδων παρασκευής τους.

Διδακτική Ενότητα 4: Φθορές και Παθολογία της Περγαμηνής και του Δέρματος Βιβλιοδεσιών

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν οι τύποι φθορών που συναντάμε στις περγαμηνές και το δέρμα. Μέσω της παρουσίασης της οπτικής και μικροσκοπικής παρατήρησης, αλλά και άλλων τεχνικών καταγραφής οι εκπαιδευόμενοι θα εξοικειωθούν με τους βασικούς παράγοντες φθοράς των υλικών αυτών και είναι σε θέση να τους ταυτοποιήσουν, αλλά και να κατανοήσουν τους παράγοντες που τους προκαλούν.

Διδακτική Ενότητα 5: Μελάνια: Τα Είδη Μελάνης, Τα Χαρακτηριστικά και Οι Μέθοδοι Παρασκευής τους. Φθορές και Αίτια Φθορών στα Μελάνια

Η μελάνη είναι ένα υλικό γραφής, άρρηκτα συνδεδεμένο με την ιστορία και την εξέλιξη του βιβλίου και των εγγράφων. Τα είδη που συναντάμε είναι πολυάριθμα και συχνότερα σχετίζονται με την τοπική παράδοση, το υπόστρωμα που πρόκειται να τα υποδεχθεί, τα διαθέσιμα υλικά αλλά και με την αισθητική που επιθυμεί ο γραφέας να επιτύχει. Μέσω από αυτή την ενότητα θα παρουσιαστεί ένα εύρος από τους σημαντικότερους τύπους μελάνης, παράλληλα με τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα και τις περιόδους ή περιπτώσεις που χρησιμοποιούνταν. Οι εκπαιδευόμενοι θα είναι σε θέση να διακρίνουν τους διαφορετικούς τύπους, ενώ θα παρουσιαστούν οι σύγχρονες τεχνικές ταυτοποίησης μελανιών που χρησιμοποιούνται στις αναλυτικές επιστήμες. Θα συζητηθούν οι διαφορετικές φθορές που παρουσιάζονται σε κάθε τύπο μελάνης, σύμφωνα με τη χημική της σύσταση, τις ιδιότητές της και τις χαρακτηριστικές αντιδράσεις που έχει η κάθε μία σε εξωτερικούς παράγοντες. Φθορές μάλιστα όπως η οξειδωση των μεταλλογαλλικών μελανιών, μελάνης που χρησιμοποιήθηκε για πολλούς αιώνες στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Δύση, αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι συντηρητές βιβλίων και χαρτιού και έχει αποτελέσει πεδίο έρευνα τις τελευταίες δεκαετίες. Τα προβλήματα, οι επιπτώσεις στη διατήρηση εγγράφων αλλά και οι τρόποι αντιμετώπισής τους μέσω της προληπτικής συντήρησης θα συζητηθούν εκτενώς .

Διδακτική Ενότητα 6: Το Βιβλίο ως Αντικείμενο: Ιστορία και Εξέλιξη ενός Τέχνηργου

Το βιβλίο αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα στην ιστορία της γραφής και καταλυτικός παράγοντας για τη διάδοση και διατήρηση κειμένων. Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστεί το βιβλίο ως ένα σημαντικότερο τεχνολογικό επίτευγμα και θα συζητηθούν οι λόγοι που συντέλεσαν στη δημιουργία του, την εξέλιξή του στους αιώνες και την πολυμορφία με την οποία υιοθετήθηκε από τις διάφορες κοινωνίες και παραδόσεις.

Διδακτική Ενότητα 7: Το Βιβλίο ως Αντικείμενο: Δομή και Τεχνικά Χαρακτηριστικά, Αρχαιολογία και Παθολογία του Βιβλίου

Έχοντας κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται και δομείται το βιβλίο, η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στην ανάλυση του βιβλίου στα τεχνικά του και δομικά χαρακτηριστικά που το απαρτίζουν. Τα διαφορετικά υλικά, ο ρόλος τους και ο τρόπος με τον οποίο αυτά συνθέτονται δημιουργούν άπειρες παραλλαγές του ίδιου αντικειμένου. Η κατανόηση των στοιχείων του βιβλίου θα βοηθήσει τον εκπαιδευόμενο να δει τον πλούσιο κόσμο του βιβλίου ως αντικείμενο, να αντιληφθεί την ιστορική και ερευνητική σημασία που έχουν, και ως εκ τούτου να αντιληφθεί τη σημασία που έχει η διατήρησή τους για την διατήρηση ολόκληρης της ιστορικότητας του βιβλίου ως ένα αρχαιολογικό αντικείμενο. Θα παρουσιαστούν οι βασικοί τύποι φθορών που απαντώνται στα βιβλία με βασικό διαχωρισμό τους τις μηχανικές, τις χημικές και βιολογικές φθορές, ενώ σκοπός της διδακτικής ενότητας θα είναι επίσης η ταυτοποίηση των φθορών και η δυνατότητα ερμηνείας και αιτιολόγησης των παραγόντων που τις προκάλεσαν.

Μάθημα: Εισαγωγή στην Ορολογία Συντήρησης και την Τεκμηρίωση της Κατάστασης Διατήρησης

Διδακτική Ενότητα 1: Θέματα Ορολογίας Καταγραφής και Αρχείων και Βιβλίων

Η σύγχρονη επιστήμη της συντήρησης έχει ως κάθε άλλη επιστήμη εξελίξει την ανάγκη καθορισμένης ορολογίας. Η ορολογία της συντήρησης βιβλίων και αρχείων έχει συγκεκριμένες ανάγκες και έχει αναπτυχθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται στοιχεία της ελληνικής και αγγλικής ορολογίας, δομημένες ορολογίες που είναι διαθέσιμες στους συντηρητές, καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται.

Διδακτική Ενότητα 2: Τεχνικές και Μέθοδοι Καταγραφής και Ψηφιοποιήσεις

Η καταγραφή βιβλίων και αρχείων αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας προληπτικής και επεμβατικής συντήρησης. Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν διαφορετικές τεχνικές και συστήματα καταγραφής και θα συζητηθούν οι διαφορετικοί σκοποί τους οποίους επιτελεί μια συστηματική καταγραφή. Με την εισαγωγή στις διαδικασίες καταγραφής οι εκπαιδευόμενοι θα έρθουν σε επαφή με την βαθύτερη ανάλυση και κατανόηση της δομής των βιβλίων, των υλικών που απαρτίζουν ένα αντικείμενο και των φθορών που έχουν υποστεί. Παράλληλα ενισχύει την εξάσκηση στην ορολογία και αναπτύσσει τις ικανότητες παρατήρησής τους.

Διδακτική Ενότητα 3: Βάσεις Δεδομένων ως Εργαλεία Καταγραφής. Παρουσίαση Μεθόδων Καταγραφής σε Ιστορικές Βιβλιοθήκες

Οι βάσεις δεδομένων και τα λογισμικά καταγραφής αποτελούν τα τελευταία χρόνια εργαλεία που συνεισφέρουν σημαντικά στη σωστή διατήρηση των βιβλίων και αρχείων και στη διαχείριση των εργασιών προληπτικής και επεμβατικής συντήρησης. Θα παρουσιαστούν οι δυνατότητες και ο τρόπος χρήσης τέτοιων λογισμικών, ενώ ενδεικτικά θα γίνει παρουσίαση ορισμένων παραδειγμάτων εργαλείων καταγραφής και των σημαντικών οφελών της χρήσης τους, και θα συζητηθούν μελέτες περιπτώσεων στα προγράμματα καταγραφής των συλλογών της Ιεράς Μονής Αγίας Αικατερίνης του Σινά, της Ιεράς Μονής Πάτμου, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος και της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αιγύπτου.

Μάθημα: Παράγοντες Διατήρησης και Φθοράς Βιβλίων και Αρχείων

Διδακτική Ενότητα 1: Υγρασία και Θερμοκρασία

Οι βάσεις δεδομένων και τα λογισμικά καταγραφής αποτελούν τα τελευταία χρόνια εργαλεία που συνεισφέρουν σημαντικά στη σωστή διατήρηση των βιβλίων και αρχείων και στη διαχείριση των εργασιών προληπτικής και επεμβατικής συντήρησης. Θα παρουσιαστούν οι δυνατότητες και ο τρόπος χρήσης τέτοιων λογισμικών, ενώ ενδεικτικά θα γίνει παρουσίαση ορισμένων παραδειγμάτων εργαλείων καταγραφής και των σημαντικών οφελών της χρήσης τους, και θα συζητηθούν μελέτες περιπτώσεων στα προγράμματα καταγραφής των συλλογών της Ιεράς Μονής Αγίας Αικατερίνης του Σινά, της Ιεράς Μονής Πάτμου, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος και της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αιγύπτου.

Διδακτική Ενότητα 2: Ακτινοβολία

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει μια εισαγωγή στις βασικές αρχές του φωτός και της ακτινοβολίας, καθώς και των επιπτώσεων που έχει αυτή σε αντικείμενα όπως είναι τα βιβλία και τα αρχεία. Θα συζητηθούν οι ιδιότητες του φωτός, οι τρόποι έλεγχου και οι δυνατότητες περιορισμού των αρνητικών επιπτώσεών του. Παράλληλα θα παρουσιαστούν οι διαφορετικές διαθέσιμες πηγές φωτός που χρησιμοποιούνται για την έκθεση, μελέτη, ανάγνωση και φωτογράφιση βιβλίων και αρχείων.

Διδακτική Ενότητα 3: Ρύποι

Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στην παρουσίαση των διαφορετικών τύπων και την προέλευση ρύπων που επιδρούν αρνητικά κατά την επαφή τους με τα βιβλία, αρχεία και έργα τέχνης σε χαρτί. Οι συνθήκες φύλαξης των αντικειμένων και οι τρόποι πρόληψης των φθορών από ρύπους θα συζητηθούν.

Διδακτική Ενότητα 4: Βιολογικοί Παράγοντες Φθοράς: Μύκητες, Έντομα και Τρωκτικά

Οι βιολογικές φθορές στα χαρτιά αντικείμενα αποτελούν από τους σημαντικότερους κινδύνους και πιο δύσκολα αντιμετωπίσιμες καταστάσεις. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην επεξήγηση της φυσιολογία, των χαρακτηριστικών και των συνθηκών ανάπτυξης μυκήτων, εντόμων και τρωκτικών καθώς στους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισής τους από τα αντικείμενα και τους χώρους φύλαξης βιβλιοθηκών, αρχείων και συλλογών έργων τέχνης σε χαρτί.

Μάθημα: Καλές Πρακτικές Χρήσης, Τρόποι Αποθήκευσης και Έκθεσης

Διδακτική Ενότητα 1: Μέσα Φύλαξης, Αποθήκευσης και Μεταφοράς. Καλές Πρακτικές Χρήσης Υλικού σε Βιβλιοθήκες και Αρχεία

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν οι βασικές συνθήκες καλής φύλαξης, αποθήκευσης και μεταφοράς βιβλίων και αρχειακών συλλογών. Παρουσιάζονται τόσο οι δομικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν σε ένα χώρο φύλαξης όσο και οι πιο άμεσες παράμετροι, όπως οι φάκελοι, τα κυτία φύλαξης, τα ερμάρια και τα έπιπλα στα οποία φυλάσσονται βιβλία και αρχεία. Τα υλικά και οι μέθοδοι που

χρησιμοποιούνται ως οι ενδειγμένες επιλογές θα παρουσιαστούν, και θα συζητηθούν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά τους.

Διδακτική Ενότητα 2: Υλικά και Τρόποι Έκθεσης Βιβλίων και Αρχείων

Οι εκθέσεις αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι στη ζωή πολλών αντικειμένων. Οι συνθήκες έκθεσης είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τη σωστή διατήρηση βιβλίων και αρχείων, καθώς είναι αδιαμφισβήτητο πως σε ένα βαθμό η έκθεση μπορεί να προκαλέσει φθορές στα αντικείμενα. Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν τα υλικά, οι τεχνικές ανάρτησης, οι διαθέσιμοι εξοπλισμοί και οι καλές πρακτικές για την ασφαλή έκθεση των αντικειμένων αυτών.